

Sobiesław Szybkowski
(Instytut Historii, Uniwersytet Gdański)
<https://orcid.org/0000-0001-9366-8568>

Genealogia pierwszych pokoleń Działyńskich

<https://doi.org/10.26881/sds.2019.23.13>

Keywords: Działyński family, late medieval polish nobility, late medieval polish magnates, medieval genealogy and prosopography, historiography

W nowoczesnej polskiej literaturze genealogicznej nie budzi już wątpliwości fakt, że bezpośrednim protoplastą Działyńskich h. Ogon był Piotr z Działyńia, znany w źródłach w latach 1413–1441, sprawujący kolejno urzędy ziemskie: podkoniego dobrzyńskiego (1426–1434) i podkomorzego tej ziemi (1437–1441), a także dobrzyńskiego (bobrownickiego) starosty (1433). Jako syn Mikołaja z Kutna był wnukiem kasztelana dobrzyńskiego (1371–1399) Andrzeja Ogona z Radzików i Woli oraz bratem wojewody inowrocławskiego (1412–1426) Janusza ze Skępego i Kościelca, chorążego większego dobrzyńskiego (1434) Jakuba z Radzików, kasztelana gostynińskiego (1452–1463) Jana z Kutna i podsędka zawkrzeńskiego (1448–1456) Andrzeja z Kuczborka oraz niesprawującego urzędów Ottona z Kuczborka¹. Poświęcona potomkom podkomorzego Piotra literatura genealogiczne nie jest jednak zgodna w sprawie jego descendentów (zob. niżej), co uzasadnia ponowne podjęcie tej tematyki i zaproponowanie nowych rozwiązań, zwłaszcza że Działyńscy od końca XV stulecia, wchodzący już

---

¹ T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej*, t. 10, Poznań 1888, s. 70–73; A. Boniecki, *Herbarz polski*, t. 5, s. 153; t. 11, s. 246; t. 13, s. 49, 216, Warszawa 1902–1909; A. Biliński, *Szlachta ziemi dobrzyńskiej za ostatnich Jagiellonów*, Warszawa 1932, s. 49; W. Dworzaczek, *Genealogia*, t. 2, Warszawa 1959, tabl. 114, 115; J. Bieniak, *Piotr z Działyńia* [w:] PSB, t. 26, Wrocław 1981, s. 395; *idem*, *Elita ziemi dobrzyńskiej w późnym średniowieczu i jej majątki* [w:] *Stolica i region. Włocławek i jego dzieje na tle przemian Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, red. O. Krut-Horonziak, L. Kajzer, Włocławek 1995, s. 35, 36; *idem*, *Radziki (Radzikowo) i ich dziedzice w średniowieczu* [w:] *Zamek w Radzikach Dużych na ziemi dobrzyńskiej*, red. L. Kajzer, Rybin 2009, s. 24–27, 42, 43, 51. Urzędy sprawowane przez Piotra z Działyńia zob. UKD, s. 269, 273.

na pewno w skład polskiego możnowładztwa, zachowali ten status również w okresie nowożytnym, zaliczając się do grupy magnackiej².

Pierwszym z krytycznych polskich badaczy, który dokonał próby zarysowania genealogii piętnastowiecznych Działyńskich, był Wojciech Kętrzyński w swojej wczesnej pracy z 1874 r. o ludności polskiej w krzyżackich Prusach³. Należy wszakże podkreślić, że poczynione przezeń uwagi stanowiły margines problematyki, którą tam się zajmował, nadto swoich hipotez nie poparł odwołaniem do źródeł i literatury przedmiotu. Jednak trafnie uznał, że „pierwszym” znanym Działyńskim był podkomorzy dobrzyński Piotr. Kolejnymi przedstawicielami tej rodziny (Kętrzyński nie wyprowadzał ich filiacji od Piotra) byli cześnik dobrzyński (1481) Piotr oraz kasztelan dobrzyński Mikołaj, których uznał za braci. Ten drugi „z Danaborskiej” miał syna Mikołaja, późniejszego wojewodę pomorskiego. Od Piotra natomiast i jego żony „Doroty” pochodzili Wincenty i Sędziwoj Działyńscy⁴.

Filiację cześnika Piotra i kasztelana Mikołaja od podkomorzego Piotra jako pierwszy wyprowadził wprost Teodor Żychliński, który powtórzył również informacje genealogiczne dotyczące tych dwóch ostatnich pochodzące z pracy Kętrzyńskiego⁵. W jego ustaleniach istotne jest to, że zidentyfikował kasztelana dobrzyńskiego Mikołaja Działyńskiego z późniejszym wojewodą inowrocławskim. Podał również dość poprawny zarys jego kariery. Uznał także, że jego żoną była „Zbylutówna Danaborska”. Z tego małżeństwa pochodził zaś wojewoda pomorski Mikołaj Działyński (młodszy).

Za synów podkomorzego Piotra uznał wojewodę Mikołaja oraz Piotra (młodszego) Działyńskich również Adam Boniecki. Badacz ten jednocześnie zasugerował, że podkomorzy miał „prawdopodobnie” jeszcze jednego syna – kasztelana rypińskiego znanego w 1468 r. – Jana. Boniecki jako pierwszy podał prawidłowe *cursus honorum* młodszego

---

² Zob. Z. Zyglewski, *Mikołaj Działyński jako wojewoda inowrocławski w latach 1484–1491*, „Ziemia Kujawska” 1998, t. 12, s. 53–64; E. Opaliński, *Rodziny wielkosenatorskie w Wielkopolsce, na Kujawach i na Mazowszu za Zygmunta III*. Podstawy kariery, Warszawa 2007, 17, 27–29.

³ W. Kętrzyński, *O narodowości polskiej w Prusiech Zachodnich za czasów krzyżackich. Studium historyczno-etnograficzne*, Kraków 1874, s. 75.

⁴ W. Kętrzyński (*ibidem*, s. 75) zamieścił również informację, że siostra Piotra i Mikołaja została wydana za Balińskiego, nie uzasadnił jej jednak odniesieniem do źródeł lub literatury przedmiotu, być może była to pomyłka, ponieważ twierdzenia tego nie zawarł już w swoim późniejszym dziele dotyczącym podobnej problematyki, zob. *idem*, *O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich*, wyd. 2, Olsztyn 2009.

⁵ T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej...*, t. 10, s. 70–73.

Piotra z Działyńna, do urzędu cześnika dobrzyńskiego dodając sprawowaną przezeń po awansie kasztelanię słońską. W przeciwieństwie do swoich poprzedników słusznie uznał go za męża Anny, córki wojewody poznańskiego Sędziwoja Czarnkowskiego h. Nałęcz. Z tego małżeństwa pochodził syn Jan, cześnik dobrzyński, a potem kasztelan słoński. Jego żoną była Dorota z Markowa, z którą miał dwóch synów – Sędziwoja i Wincentego, którzy od posiadanej przez nich wsi Żałe w ziemi dobrzyńskiej byli również określane jako Żelscy. Odnosnie do wojewody inowrocławskiego Mikołaja Boniecki uzupełnił dotychczasowe ustalenia, identyfikując jego żonę z Febronią Danaborską. Stadło to miało doczekać się dwóch synów – Mikołaja (późniejszego wojewodę pomorskiego) i Jana – oraz kilku córek⁶.

Wspomniany badacz dodał również pewne informacje o Działyńskich we fragmencie swego dzieła poświęconym Kucieńskim h. Ogon, wywodzącym się od młodszego brata podkomorzego Piotra z Działyńna – kasztelana gostynińskiego Jana z Kutna. Jego zdaniem pomimo podziału majątkowego przeprowadzonego w 1413 r., na mocy którego Kutno przypadło właśnie Janowi, z miejscowości tej pisali się incydentalnie również bracia kasztelana gostynińskiego. Jako przykład podał właśnie podkomorzego Piotra Działyńskiego, odnotowując: „1462 r. występuje Jadwiga, wdowa po Piotrze z Kutna (Działyńskim) z synami Piotrem i Mikołajem”⁷.

Swoją wizję genealogii późnośredniowiecznych i wczesnonowoczesnych Działyńskich w 1932 r. zaprezentował również Adam Biliński w pracy o szlachcie dobrzyńskiej za ostatnich Jagiellonów⁸. Jego zdaniem Działyńscy wywodzili się od podkomorzego Piotra. Descendentami tegoż byli z kolei: cześnik dobrzyński, a następnie kasztelan słoński Piotr, dziedzic Woli, Zębowca i Bogucina, żonaty z Anną Sędziwojówną Czarnkowską, oraz Mikołaj Działyński („zapewne brat rodzony Piotra”), który zmarł jako wojewoda inowrocławski. Kasztelan słoński Piotr pozostawił syna Jana, dziedziczącego w Woli i Żałem, który swoją karierę urzędniczą zakończył także na kasztelanii słońskiej (1520). Z małżeństwa z Dorotą z Markowa kasztelan Jan pozostawił dwóch synów: łowczego dobrzyńskiego Sędziwoja (1520–1567) oraz kasztelana dobrzyńskiego Wincentego (1520–1568). Żoną wojewody inowrocławskiego Mikołaja Działyńskiego była z kolei Febronja

⁶ A. Boniecki, *Herbarz polski...*, t. 5, s. 153, 154.

⁷ *Ibidem*, t. 13, s. 89.

⁸ A. Biliński, *Szlachta...*, s. 49–51, 216, 217.

Danaborska. Ze związku tego pochodził wojewoda pomorski Mikołaj oraz córki. Warto przy tym podkreślić, że Biliński nie próbował wysuwać hipotez dotyczących konkretnych stopni pokrewieństwa (synowie?, wnukowie?) łączących podkomorzego Piotra z kasztelanem słońskim o tym samym imieniu oraz wojewodą inowrocławskim Mikołajem Działyńskimi. Nie odniósł się również do ustaleń wcześniejszych badaczy, dotyczących tej problematyki.

Podsumowaniem dotychczasowej wiedzy o genealogii późnośredniowiecznych Działyńskich była ich tablica genealogiczna zamieszczona w tomie 2 *Genealogii* Włodzimierza Dworzaczka⁹. Jako protoplasta rodziny występuje tu podkomorzy Piotr, któremu badacz przydał żonę Jadwigę („zm. po 1461”). Synami tej pary mieli być wojewoda inowrocławski i starosta brodnicki Mikołaj (żona Febronia Danaborska) oraz kasztelan słoński Piotr z Woli (żona Anna Czarnkowska). Pierwszy z wymienionych Działyńskich pozostawił syna Mikołaja, zmarłego jako wojewoda pomorski, oraz córki, drugi natomiast miał syna Jana (zm. jako kasztelan słoński) żonatego z Dorotą z Markowa, z którą miał synów Sędziwoja i Wincentego.

Po dłuższym czasie ponownie do genealogii pierwszych pokoleń Działyńskich odniósł się Janusz Bieniak w biogramie podkomorzego Piotra opublikowanym w 1981 r.¹⁰ Zgodnie z jego interpretacją podkomorzy Piotr z Działyńca (prawdopodobnie żonaty z Jadwigą) pozostawił dwóch synów. Jednym z nich był wojewoda inowrocławski i starosta brodnicki Mikołaj. Drugim bezpośrednim potomkiem podkomorzego był, według toruńskiego badacza, kasztelan rypiński Jan Działyński z Woli, notowany w źródłach w latach „1468–1471” – co sugerował już wcześniej Boniecki, który nie był pewny tego ustalenia¹¹. Cześnik dobrzyński, a następnie kasztelan słoński Piotr, zgodnie z koncepcją Bieniaka, nie był synem podkomorzego Piotra, ale jego wnukiem, „bezsparnie” synem kasztelana rypińskiego Jana. Do kręgu agnaticznego Działyńskich cytowany badacz wprowadził jeszcze Krzysztofa, burgrabiego nieszawskiego i posiadacza dóbr na Żuławach, który mógł być albo synem, albo wnukiem podkomorzego Piotra.

Do problematyki związków rodzinnych wojewody inowrocławskiego Mikołaja Działyńskiego odniósł się również piszący te słowa w monografii

⁹ W. Dworzaczek, *Genealogia...*, t. 2, tabl. 115.

¹⁰ J. Bieniak, *Piotr z Działyńca...*, s. 395.

¹¹ W rzeczywistości w latach 1468–1475, zob. UKD, s. 287.

o późnośredniowiecznej kujawskiej szlachcie urzędniczej¹². Generalnie przyjęto tam następnie wizję genealogii tego urzędnika zaprezentowaną przez Bonieckiego, Dworzaczka ze zmianami zaproponowanymi przez Bieniaka (Mikołaj jako syn podkomorzego dobrzyńskiego Piotra i „prawdopodobnie” Jadwigi, a zatem konsekwentnie brat kasztelana rypińskiego Jana i mąż Febronii Danaborskiej oraz ojciec Mikołaja i Jana oraz kilku córek). Znalazły się tam wszakże nowe informacje genealogiczne dotyczące dowodnych córek podkomorzego Piotra: Anny, żony Mikołaja z Ostrowa, oraz Katarzyny, małżonki Stanisława Blocha z Turzy, których filiację potwierdza źródło sądowe z 1432 r.¹³ Uznano je także (zgodnie z założeniem przejętym od starszych badaczy problemu) za siostry wojewody inowrocławskiego Mikołaja. Sprecyzowano także pochodzenie rodzinne Febronii Danaborskiej, żony wojewody, która była córką wojewody i starosty nakielskiego Włodka z Danaborza h. Pałuka z jego pierwszego małżeństwa z Witochą, córką kasztelana śremskiego Wojciecha z Pakości i Krotoszyna h. Laska¹⁴.

Analiza źródeł wykorzystanych przez dotychczasowych badaczy podczas formułowania wniosków dotyczących genealogii wczesnych pokoleń Działyńskich pozwala na stwierdzenie, że jedynie ich część ma umocowanie źródłowe. Wprost jest potwierdzona filiacja córek podkomorzego Piotra z Działyńskich, o czym wspominaliśmy wyżej, brak natomiast przekazów z epoki, które uzasadniałyby to, że jego synami byli kasztelan rypiński Jan Działyński z Woli (występujący w źródłach w latach 1468–1475)¹⁵ oraz wojewoda inowrocławski Mikołaj Działyński, zmarły zapewne w 1491 r.¹⁶ Na pewno natomiast nie byli oni synami Jadwigi, „prawdopodobnej” żony podkomorzego. Hipoteza Bonieckiego, przyjęta następnie przez Dworzaczka i za nim streszczona przez Bieniaka, jest bowiem oparta na mylnej interpretacji źródła. Dokument wojewody i starosty lwowskiego (ruskiego) Andrzeja ze Sprowy z 1462 r., na którego kopię zawartą w Metryce Koronnej

¹² S. Szybkowski, *Kujawska szlachta urzędnicza w późnym średniowieczu (1370–1501)*, Gdańsk 2006, s. 620.

¹³ AGAD, Księgi ziemskie łączycyckie, ks. 10, k. 45v, 46.

¹⁴ Uzasadnienie zob. S. Szybkowski, *Związki rodzinne Danaborskich z elitą urzędniczą Kujaw i ziemi dobrzyńskiej*, RH 2000, t. 66, s. 159–163 (tam też przywołano źródła, które dokumentują pochodzenie Febronii i jej związek małżeński zawarty z wojewodą Mikołajem), koncepcję tę przyjął również W. Brzeziński, *Koligacje małżeńskie możnowładztwa wielkopolskiego w drugiej połowie XIV i pierwszej połowie XV wieku*, Wrocław 2012, s. 182, 184–186, 306, 346, 347.

¹⁵ UKD, s. 287.

¹⁶ *Ibidem*, s. 210; S. Szybkowski, *Kujawska...*, s. 620.

powołał się Boniecki, wspomina w rzeczywistości nie o Jadwidze, wdowie po podkomorzym dobrzyńskim Piotrze Działyńskim, piszącym się tu z Kutna, i jego synach Mikołaju i Piotrze, ale o Jadwidze, wdowie po podkomorzym lwowskim Piotrze Wnuczku z Pietniczan i Kut (Kutnej) oraz jej synach – Mikołaju i Piotrze („Hedwigis olim consors generosi Petri Wnuczek de Cuthna succamerarii Leopoliensis cum filiis suis nobilebus Nicolao et Petro”)¹⁷. Wobec wskazanych faktów należy stwierdzić, że nie znamy imienia ani pochodzenia rodzinnego żony podkomorzego z Działyńia. Poprawna interpretacja dokumentu starosty Sprowskiego nie dowodzi również twierdzenia Bonieckiego, że synami podkomorzego dobrzyńskiego Piotra z Działyńia byli Mikołaj i Piotr, bo nie o jego synów w tym źródle chodziło, ani także tego, że protoplasta Działyńskich pomimo podziału majątkowego pisał się nadal z Kutna, należącego do jego brata, kasztelana gostynińskiego Jana.

W wypadku męskiego potomstwa podkomorzego dobrzyńskiego Piotra łatwiej przyjąć hipotezę Bonieckiego, uznaną za pewnik przez Bieniaka, że jego synem był znany w latach 1468–1475 kasztelan rypiński Jan, używający przydomków posesjonatywnych urobionych od Działyńia i Woli (1468: „Johannes de Dzalino castellanus Lypinensis [recte Rypinensis]”, 1475: „Petro de Mosczone Dobrinensis, Johanne de Wola Rippinensis castellani”)¹⁸ – zatem wsi, które wraz z Zębowcem w podziale majątkowym przeprowadzonym w 1413 r. przypadły właśnie jego domniemanemu ojcu¹⁹. Za taką interpretacją przemawia wszakże nie tylko kryterium majątkowe, ale również chronologiczne. Jan, awansowany w latach 1465/1466–1468²⁰ na urząd kasztelański, nie mógł być wówczas osobą młodą, co dobrze odpowiada jego umieszczenie w pokoleniu synów podkomorzego Piotra z Działyńia, zwłaszcza że kasztelan rypiński zmarł przed 1 marca 1479 r., kiedy miał już następcę na urzędzie²¹. Piotr bowiem pojawił się po raz ostatni w źródłach w 1441 r., a już w 1444 r. miał następcę na urzędzie podkomorskim²². Nadto, jak pamiętamy, już w 1432 r. jego dwie

¹⁷ AGAD, Metryka Koronna, ks. 63, k. 61–62v (=MRPS, t. 4/3, nr 959 [suplement]) – regest).

¹⁸ AP w Toruniu, Katalog I, nr 2147; *Acta capitulorum nec non iudiciorum ecclesiasticorum selecta*, t. 1, wyd. B. Ulanowski, Kraków 1894, nr 1203.

¹⁹ T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej...*, t. 10, s. 71.

²⁰ Jego poprzednik na kasztelanii rypińskiej, Jan z Pleckiej Dąbrowy, po raz ostatni pojawił się w źródle, które można datować tylko orientacyjnie na lata 1465–1466, zob. UKD, s. 286, 287.

²¹ UKD, s. 287.

²² *Ibidem*, s. 269.

córki były mężatkami. Przedstawione wyżej fakty pozwalają zatem uznać za bardzo prawdopodobne, że kasztelan rypiński Jan Działyński z Woli należał do pokolenia dzieci podkomorzego Piotra.

Przydomka posesjonatywnego w formie „Działyński” oraz „z Woli” używał również kolejny Piotr z interesującej nas rodziny, sprawujący w latach 1480–1481 urząd cześnika dobrzyńskiego, a w latach 1487–1493 kasztelana słońskiego²³. Był dowodnie posiadaczem Woli, Zębowa i Bogucina, na których w 1488 r. zapisał oprawę swej żonie Annie, córce Sędziwoja Czarnkowskiego²⁴. Wydaje się więc, że stosowane łącznie kryteria majątkowe i chronologii występowania pozwalają uznać za bardzo prawdopodobne, iż młodszy Piotr Działyński był synem kasztelana rypińskiego Jana piszącego się: z Działyńia i Woli – jak sugerował to już dawniej Bieniak²⁵. Brak Działyńia wśród dóbr kasztelana słońskiego Piotra może oznaczać, że już jego ojciec Jan w podziale majątkowym zrezygnował z tej posiadłości na rzecz innego descendentu podkomorzego dobrzyńskiego Piotra. Wiadomo, że w 1484 r. „dobra Działyń” należały do ówczesnego kasztelana dobrzyńskiego (późniejszego wojewody inowrocławskiego) Mikołaja Działyńskiego, który zapisał na nich oprawę swej żonie Febronii Danaborskiej, co zdaje się potwierdzać wysuniętą przez nas hipotezę²⁶. W dalszej kolejności oznacza to, że najprawdopodobniej w 1468 r. wobec kasztelana rypińskiego Jana Działyńskiego z Woli przydomek „de Dzalino”²⁷ zastosowano tylko dlatego, iż wywodził się z rodziny dziedziczącej w tej wsi, a nie dlatego, że coś jeszcze w niej posiadał²⁸.

²³ AGAD, Księgi grodzkie bobrownickie obligationum, ks. 1, k. 35–35v („Petrus de Wola”); Metryka Koronna, ks. 14, k. 211v („Petrus de Wola”), 237 („Petrus Dzialinski”), 238 („Petrus Dzialinski de Wolya”); AP w Poznaniu, Poznań Z. 21, k. 118 („Petrus Dzialinsky de Wola”); AP w Toruniu, Kat. I, nr 2338 (Piotr Działyński „heres de Wola”).

²⁴ AGAD, Metryka Koronna, ks. 14, k. 238–239 (=MRPS, t. 1, nr 1916 – regest).

²⁵ J. Bieniak, *Piotr z Działyńia...*, s. 395. Dowodem na to, że w 1487 r. Piotr był jeszcze stosunkowo młodym człowiekiem, choć zawarł małżeństwo jeszcze przed tą datą (z tego roku pochodzi pierwsza wzmianka o Annie Czarnkowskiej jako jego małżonce – AP w Poznaniu, Poznań Z. 21, k. 118), świadczy może fakt, że dopiero w 1488 r. teść załatwił z nim sprawy posagowe (AGAD, Metryka Koronna, ks. 14, k. 237=MRPS, t. 1, nr 1915 – regest).

²⁶ AP w Poznaniu, Nakłó Gr. 2, s. 453, 454; S. Szybkowski, *Związki rodzinne Danaborskich...*, s. 160.

²⁷ *Acta capitulorum...*, t. 1, nr 1203.

²⁸ Przydomka w formie nazwiskowej „Działyńscy” używali dowodnie jeszcze prawnukowie kasztelana Jana, Wincenty i Sędziwoj, choć w Działyńiu niczego już nie mieli (zob. przykładowo: MRPS, t. 4/2, nr 14505).

Filiacje kolejnych pokoleń Działyńskich z Woli i Żałego: kasztelana słońskiego Jana od kasztelana słońskiego Piotra, a Sędziwoja i Wincentego od Jana, są już wprost udokumentowane przez źródła²⁹. Można jedynie uściślić problematykę dotyczącą pochodzenia małżonki Jana Działyńskiego z Woli i Żałego – Doroty. To, że pisała się z Markowa w powiecie inowrocławskim, a jej bracia nosili imiona Wojciech i Jan³⁰, pozwala uznać za pewne, iż była córką chorążego inowrocławskiego (1484–1502) Mikołaja Kielbasy h. Nałęcz, który w Markowie dowodnie dziedziczył i miał na pewno synów o tych samych imionach co bracia żony Jana Piotrowica³¹.

Zaprezentowana wyżej hipoteza dotycząca filiacji kasztelana rypińskiego Jana Działyńskiego z Woli (1468–1475), od podkomorzego dobrzyńskiego Piotra i kasztelana słońskiego Piotra (młodszego) od wspomnianego kasztelana rypińskiego, dość dobrze mieści się w ramach chronologii występowania wymienionych przedstawicieli interesującej nas rodziny. Pozostaje sprawdzić, czy podobnie jest w wypadku poglądu dotyczącego filiacji wojewody inowrocławskiego Mikołaja z Działynia od starszego Piotra z Działynia.

Najwcześniejsza wzmianka o aktywności Mikołaja pochodzi z papieskiej bulli z 1464 r. dotyczącej niepłacenia przezeń dziesięcin należnych biskupstwu płockiemu³². Kolejne potwierdzenie jego działalności znajduje się w relacji Jana Długosza o wydarzeniach w ziemi dobrzyńskiej podczas wojny trzynastoletniej w roku 1465 r. Wówczas to odzyskane z rąk niepłatnych polskich zaciężnych ufortyfikowane wzgórze zamkowe w Dobrzyniu nad Wisłą zostało powierzone pod opiekę Mikołajowi Działyńskiemu³³. Już w 1467 r. był dworzaniem królewskim, którym pozostawał dowodnie jeszcze do 1472 r.³⁴, a 26 lipca 1476 r. sprawował już swój pierwszy urząd ziemski – podkomorstwo brzeskie – na który został niedawno nominowany (poprzednik występował z odnośną tytułaturą jeszcze 11 listopada 1475 r.)³⁵. Dopiero w 1478 r. awansował na kasztelanie

²⁹ MRPS, t. 3, nr 1510, 1511; t. 4/1, nr 1870; t. 4/2, nr 14505.

³⁰ MRPS, t. 4/1, nr 1870.

³¹ UKD, s. 197; S. Szybkowski, *Kujawska...*, s. 622–623, warto tu dodać, że Kielbasowie z Markowa dzierżyli również królewsczyzny Jankowo i Grabowo w ziemi dobrzyńskiej.

³² BP, t. 7, nr 138.

³³ Długosz, lib. 12, s. 103.

³⁴ AGAD, Metryka Koronna, ks. 12, k. 110, 110v (=MRPS, t. 1, nr 913 – regest); Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, Teki Naruszewicza, t. 20, k. 291, 291v, 415, 415v.

³⁵ UKD, s. 187.

dobrzyńską, z której jesienią 1484 r. przeszedł na palacę inowrocławską³⁶. Zmarł w 1491 r.³⁷ Dodajmy jeszcze, że małżeństwo z Febronią Danaborską musiał zawrzeć niedługo przed 1470 r., skoro dopiero wówczas przeprowadzono pierwszą regulację dotyczącą zabezpieczenia jej sum posagowych³⁸.

Zaprezentowane wyżej *curriculum vitae* Mikołaja Działyńskiego zdaje się przekonywać, że w latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XV w. był jeszcze człowiekiem stosunkowo młodym, który po okresie służby na dworze królewskim w charakterze dworzanina uzyskał awans na pierwszy urząd ziemski. W tym czasie (przed grudniem 1470 r.) zawarł też związek małżeński. Młody wiek Mikołaja w początkach jego poświadczonej źródłowo aktywności potwierdza również fakt, że jego dowodny syn pochodzący z małżeństwa z Febronią Danaborską³⁹, noszący także imię Mikołaj, zmarł dopiero w 1545 r. jako wojewoda pomorski, po trwającej 35 lat karierze urzędniczej (pierwszy urząd ziemski, podkomorstwo dobrzyńskie, sprawował już w 1510 r.)⁴⁰.

Przedstawione wyżej chronologiczne fakty dotyczące wojewody inowrocławskiego Mikołaja Działyńskiego (zm. 1491) oraz jego syna i imiennika (zm. 1545) wskazują, że jest mało prawdopodobne, aby odpowiednio ich ojcem i dziadem mógł być podkomorzy dobrzyński Piotr z Działyńca, zwłaszcza że gdy po raz pierwszy wystąpił w źródłach w 1413 r., był osobą dorosłą i rycerzem pasowanym⁴¹, co oznacza, że urodził się około 1390 r. lub nawet wcześniej.

Pomiędzy podkomorzego Piotra a wojewodę Mikołaja należy zatem umieścić jedno pokolenie – syna pierwszego z wymienionych i ojca drugiego. To niewątpliwie on po śmierci ojca podzielił się z bratem Janem (późniejszym kasztelanem rypińskim) rodzinnymi dobrami,

³⁶ *Ibidem*, s. 210, 262.

³⁷ *Ibidem*, s. 210.

³⁸ Dnia 14 XII 1470 r. król Kazimierz Jagiellończyk na zjeździe prowincjonalnym w Kole wyraził zgodę, aby wojewoda poznański Łukasz z Górki jako opiekun synów nieżyjącego kasztelana nakielskiego Włodka z Danaborza, Jana Seniora i Jana Juniora Danaborskich, zastawił Mikołajowi Działyńskiemu ich królewsczyznę w powiecie kcyńskim: Podstolice, Brzekiniec i Budzyń jako zabezpieczenie posagu Febronii, córki Włodka i żony Mikołaja (Biblioteka Czartoryskich w Krakowie, Teki Naruszewicza, t. 20, k. 561, 561v).

³⁹ MRPS, t. 2, nr 1308 („Nicolaus de Dzyalin, filius olim Nicolai Dzyalinsky palatini Juniwladislaviensis et tenentarii Brodnicensis”).

⁴⁰ *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XVI–XVIII wieku. Spisy*, oprac. K. Mikulski, W. Stanek, Kórnik 1990, s. 186; UPK, s. 135; o nim zob. W. Szczuczko, *Działyński (Dyalinsky, Dzialinski, Dzialinsky) Mikołaj* [w:] SBPN, t. 1, s. 369, 370.

⁴¹ T. Żychliński, *Złota księga szlachty polskiej...*, t. 10, s. 71.

zatrzymując dobra w Działyniu i może jakieś inne posiadłości, rezygnując natomiast na rzecz brata z Woli, Zębowca, a może i Bogucina. Pozostaje jeszcze zaproponowanie jego tożsamości. Tu z pomocą przychodzi źródło, które dotąd nie było wykorzystywane w badaniach nad genealogią i prozopografią wczesnych pokoleń Działyńskich. Chodzi mianowicie o wystawiony 23 maja 1442 r. w Malborku dokument wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Konrada von Erlichshausena, dotyczący sprzedaży przez Jana Świnkę z Chojnowa dóbr Sztembark (obecnie Stążki) na rzecz Gabriela Bażyńskiego⁴². Dla nas jest ważne, że pozbywca dokonał rezygnacji wobec wielkiego mistrza w asyście „seynen frunden” z ziemi zawkrzeńskiej, dobrzyńskiej i chełmińskiej, wśród których na ostatnim miejscu, za urzędnikami ziemskimi, rycerzami pasowanymi i posiadaczem stopnia uniwersyteckiego, został wymieniony Mikołaj z Działynia („Nyclos von der Dzhelyn”)⁴³. Niskie miejsce Mikołaja pośród innych „frunden” Świnki wskazuje, że w 1442 r. był młodym mężczyzną zaczynającym karierę. Nie sposób go wszakże utożsamiać z późniejszym wojewodą inowrocławskim, który po raz pierwszy pojawił się w źródłach 22 lata później (1464). Nadto, jak już wspomniano, fakty z jego działalności w drugiej połowie lat sześćdziesiątych (służba na dworze, zawarcie małżeństwa, pierwszy urząd ziemski dopiero w 1476 r.) wyraźnie świadczą o tym, że w momencie pierwszego wystąpienia był młodym człowiekiem, także u progu kariery. Fakty z początku aktywności późniejszego wojewody nie mogły się zatem odnosić do osoby liczącej przeszło czterdzieści lat – dorosłej na pewno już w 1442 r. Wydaje się zatem bardzo prawdopodobne, że Mikołaj z Działynia, znany z wielkomistrzowskiego dokumentu z 1442 r., to ojciec Mikołaja działającego od 1464 r. Mikołaj ów w źródłach pojawił się tylko raz i zmarł przedwcześnie, pozostawiając wszakże potomstwo, z którego znamy tylko późniejszego wojewodę inowrocławskiego.

⁴² G. i J. Zielińscy, *Wiadomość historyczna o rodzie Świnków oraz rodowód pochodzącej od nich rodziny Zielińskich herbu Świnka*, cz. 1, Toruń 1880, nr 37 (s. 156–158).

⁴³ Przed Mikołajem z Działynia znaleźli się: rycerz pasowany („her”) sprawujący wówczas także urząd kasztelana rypińskiego Jakub Świnka ze Strzyg (w ziemi dobrzyńskiej, o nim zob. UKD, s. 286; B. Możejko, *Ród Świnków na pograniczu polsko-krzyżackim w średniowieczu*, Gdańsk 1998, s. 225–231; S. Szybkowski, *Świnka Jakub ze Strzyg* [w:] PSB, t. 51, Warszawa–Kraków 2017, s. 602–604), chorąży mniejszy dobrzyński Konrad Lebel z Osieka (w ziemi dobrzyńskiej, o nim zob. UKD, s. 252, 308), bliżej nieznany bakałarz Jan, rycerz pasowany („her”) Jan z Sarnowa (w ziemi zawkrzeńskiej, bratanek pozbywcy, zob. B. Możejko, *Ród Świnków...*, s. 205–211) oraz rycerz pasowany („her”) Konrad z Plemiąt (ziemia chełmińska).

Podsumowując nasze rozważania: podkomorzy dobrzyński Piotr z Działynia miał zapewne dwóch synów – Mikołaja (I), odnotowanego w źródłach tylko raz (1442), oraz Jana, kasztelana rypińskiego w latach 1468–1475. Mikołaj (I) z Działynia był zapewne ojcem wojewody inowrocławskiego Mikołaja (II) (zm. 1491) i dziadem wojewody pomorskiego Mikołaja (III) (zm. 1545).

Zaproponowany przez nas ciąg filiacji znajduje jeszcze potwierdzenie w źródle dotyczącym działalności Mikołaja (III). Oto bowiem 23 lutego 1515 r. król Zygmunt Stary dał zgodę na wykup przez Jana Działyńskiego z Woli królewskich Strachoń, Strachoniek oraz Zbyszewo w ziemi dobrzyńskiej z rąk podkomorzego dobrzyńskiego Mikołaja Działyńskiego „fratris sui”⁴⁴. Jan Działyński z Woli jest przy tym tożsamy z późniejszym kasztelanem słońskim Janem Działyńskim z Woli i Żałego, dowodnym synem kasztelana słońskiego Piotra Działyńskiego z Woli, najpewniej zaś wnukiem kasztelana rypińskiego Jana Działyńskiego z Woli i prawnikiem podkomorzego dobrzyńskiego Piotra, ponieważ wymienione królewskie znajdowały się w posiadaniu jego oraz jego spadkobierców w późniejszym okresie⁴⁵. Mikołaj (III) Działyński i Jan Działyński z Woli i Żałego nie byli oczywiście rodzonymi braćmi⁴⁶, jednak określenie Jana „bratem” Mikołaja (III) ostatecznie dowodzi o słuszności przedstawionej przez nas wyżej hipotezy. Zgodnie z nią Jan i Mikołaj (III) byli braćmi stryjeczno-stryjecznymi, co uzasadniało zastosowanie wobec nich genealogicznego terminu „frater” w szerszym znaczeniu tego słowa, ponieważ należeli do tego samego pokolenia⁴⁷. Gdyby natomiast nasza hipoteza okazała się nieprawdziwa, a wojewoda pomorski (w 1515 r. tylko podkomorzy dobrzyński) był nie prawnikiem, a wnukiem podkomorzego

⁴⁴ AGAD, Metryka Koronna, ks. 28, k. 151v (=MRPS, t. 4/1, nr 2416 – regest).

⁴⁵ MRPS, t. 4/2, nr 10524, 14505; A. Biliński, *Szlachta ziemi dobrzyńskiej...*, s. 216, 217.

⁴⁶ Za braci – synów wojewody inowrocławskiego Mikołaja Działyńskiego na podstawie cytowanego źródła uznał ich A. Boniecki, *Herbarz polski...*, t. 5, s. 153 i za nim piszący te słowa (S. Szybkowski, *Kujawska...*, s. 620); A. Boniecki (*Herbarz polski...*, t. 5, s. 153) na poparcie swojej hipotezy dotyczącej istnienia wojewodzica inowrocławskiego Jana Mikołajewicza przywołuje wprawdzie dodatkowo nominację królewską z 1538 r. z Metryki Koronnej (AGAD, Metryka Koronna, ks. 55, k. 60), na mocy której Jan Działyński, syn kasztelana chełmińskiego „Jana”, miał objąć urząd miecznika chełmińskiego, jednak w przekazie tym mamy do czynienia z pomyłką w imieniu ojca nominata, ponieważ urząd kasztelana chełmińskiego w 1538 r. sprawował Mikołaj Działyński (III), przyszedł wojewoda pomorski (UPK, s. 54), i o jego syna Jana właśnie tu chodzi (o nim zob. J. Poraziński, *Działyński Jan* [w:] SBPN, t. 1, s. 365, 366).

⁴⁷ Zob. tablica genealogiczna.

dobrzyńskiego Piotra z Działynia, wówczas należałby on do pokolenia starszego od Jana Działyńskiego z Woli i Żalego i określenie ich w źródle braćmi nie byłoby możliwe. W takim układzie genealogicznym przyszyły wojewoda pomorski byłby bowiem stryjem-stryjecznym przyszedłego kasztelana słońskiego, który wobec niego byłby bratankiem stryjeczno-stryjecznym.

*

Bieniak, jak wspomniano wcześniej, zaliczył do rodziny Działyńskich występującego w roku 1476 burgrabiego nieszawskiego Krzysztofa, którego uznał alternatywnie albo za syna, albo już za wnuka podkomorzego Piotra⁴⁸. Osoba ta była toruńskiemu badaczowi znana z jednego źródła – listu króla Kazimierza Jagiellończyka do rady miasta Gdańska, wystawionego 3 sierpnia 1476 r. w Malborku. Polski monarcha w wyniku skarg złożonych mu przez burgrabiego nieszawskiego (dybowskiego) Krzysztofa „de Czelyn” zażądał od gdańszczan, aby chłopów uciekających z żuławskich posiadłości skarżącego i osiedlających się w posiadłościach miejskich odstawiali do ich pana⁴⁹. Burgrabia nieszawski o wspomnianym imieniu znany jest jednak z jeszcze jednego źródła z 1476 r., wystawionego przez króla. Chodzi o monarszy dokument (Piotrków, 1 września 1476 r.), na mocy którego Kazimierz Jagiellończyk w interesie Krzysztofa „de Czelen” potwierdził dokument wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Ulryka von Jungingena dla jego dworzanina Piotra Frusta na 5,5 łana we wsi Szymankowo na Wielkich Żuławach⁵⁰.

Inne przekazy, nieznane dotychczasowym badaczom zagadnienia, umożliwiają poszerzenie wiedzy o *curriculum vitae* Krzysztofa „de Czelen”. Wspomniany burgrabia nieszawski (dybowski) w swoim liście do gdańszczan z 1475 r. przedstawił się bowiem w intytulacji, używając przydomka posesjonatycznego „z Łodygowa” („von Lodwigsdorff”)⁵¹. Pozwala to zidentyfikować go z piszącym się z tej samej miejscowości

⁴⁸ J. Bieniak, *Piotr z Działynia...*, s. 395.

⁴⁹ AP w Gdańsku, 300D2.167 (=Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1492 roku), oprac. M. Grulkowski, B. Możejko, S. Szybkowski, Gdańsk 2014, nr 220 – obszerny regest).

⁵⁰ AGAD, Metryka Koronna, ks. 12, k. 248 (=MRPS, t. I, nr 1433 – regest – tu pomyłony przydomek wielkomistrzowskiego dworzanina: „Fenst” zamiast Frust).

⁵¹ AP w Gdańsku, 300D55.15 – tu Krzysztof tytułował się na wyrost jako „hewptmann czw alder Nyeschaw” (starosta nieszawski), którym na pewno nie był, ponieważ ta tenuta znajdowała się wówczas w zarządzie Kościeleckich z Kościelca (Mikołaja, Jana, Andrzeja i Stanisława), jako spadkobierców zmarłego rok wcześniej ich ojca – wojewody inowrocławskiego Jana (UKD, s. 225) – termin „Hauptmann”

skarbnikiem (podskarbnim) malborskim o tymże imieniu, występującym w latach 1470–1473⁵². Krzysztof był zatem osobą związaną z Kościeleckimi z Kościelca h. Ogon. Podczas jego aktywności w zarządzie starostwa malborskiego tamtejszym starostą był bowiem wojewoda inowrocławski Jan Kościelecki z Kościelca (zm. 1474). Po śmierci wojewody lub krótko przed nią przeszedł natomiast do zarządu starostwa nieszawskiego, również znajdującego się w rękach Jana, a później jego synów⁵³. Niewątpliwie to właśnie podczas swojej służby w zarządzie starostwa nieszawskiego Krzysztof wszedł w posiadanie wspomnianych wcześniej 5,5 łanów w żuławskim Szymankowie – a otrzymany od pozbywców dokument mistrza Ulryka dotyczący tych dóbr potwierdził mu w 1476 r., jak już nadmieniono, król Kazimierz Jagiellończyk.

Ważne informacje dotyczące Krzysztofa pochodzą z jego własnego dokumentu wystawionego w Chełmży (ziemia chełmińska) w 1484 r., na mocy którego zlecił radzie i ławie miasta Malborka, aby ta wciągnęła do ksiąg ławniczych potwierdzenie prawa do czynszu w wysokości 4 grzywien od sumy 30 grzywien, które należały się corocznie na Boże Narodzenie ze wsi Kościeleczyki na Wielkich Żuławach, niewymienionemu z imienia dziecku jego „ukochanego naturalnego brata” („meynes leyblichen naturlichen bruders kynt”)⁵⁴. W źródle tym znajdują się wszakże jeszcze inne istotne dane genealogiczne dotyczące Krzysztofa. Wymienił on tam bowiem jako swojego pełnomocnika szwagra – Jana Haugwicza z Kowalewca w ziemi chełmińskiej („meynen lieben swoger

---

w tym wypadku to bez wątpienia niezbyt ściśle oddanie w języku niemieckim terminu burgrabia.

⁵² AP w Gdańsku, 300D51.5, 7, 8, 14, 15. Jednocześnie z urzędem skarbnika (podskarbniego) malborskiego Krzysztof sprawował także (1472) urząd wójta Wielkich Żuław (AP w Gdańsku, 300D41D.153, 154; B. Możejko, *Czynsz gdański w polityce Kazimierza Jagiellończyka i jego synów (1468–1516)*, Gdańsk 2004, s. 112, 185, 228, 280).

⁵³ UKD, s. 225; K. Górski, *Starostowie malborscy w latach 1457–1510. Pierwsze półwiecze polskiego Malborka*, Toruń 1960, s. 30–38 (tu na s. 30, 31 nieco o Krzysztofie).

⁵⁴ AP w Gdańsku, 508.1214, k. 63; W. Kętrzyński (*O ludności polskiej...*, s. 189) na podstawie mylnego odczytu oryginału uznał, że Krzysztof wywodził się z rodziny Kościeleckich, ponieważ „brat jego mieszka w Kościelecu”. Omówione tu źródło sugeruje, że Krzysztof miał jakieś prawa do Kościeleczyk (lokował tę wieś w 1471 r. na surowym korzeniu za zgodą królewską w dobrach starostwa malborskiego Jan Kościelecki z Kościelca, zob. *Katalog...*, nr 138 [tam informacje o kopiach i regestach dokumentu królewskiego]), być może zatem wieś ta została mu podzastawiona przez Kościeleckich przed opuszczeniem przez nich Malborka. Naszą hipotezę zdaje się potwierdzać jeszcze fakt, że we wspomnianym wyżej liście królewskim do Gdańska z 1476 r. była mowa o wsiach i dobrach („villis et bonis”), z których chłopci uciekali do posiadłości gdańskich (*Katalog...*, nr 220), co oznacza, że w tym czasie Krzysztof dysponował na Żuławach nie tylko częścią Szymankowa.

Hans Haugewicz”⁵⁵, który w imieniu stryja miał odebrać przy najbliższym czasie płatności wspomniane 4 grzywny dla bratanka (bratanicy?). Nadto z zachowanej częściowo pieczęci Krzysztofa wiadomo, że posługiwał się on dowodnie herbem Ogon⁵⁶.

Fakt, że szwagrem Krzysztofa był Jan Haugewicz, może wyjaśniać, dlaczego posiadał on Łodygowo w dominium pomezzańskim (tereny te po 1466 r. pozostały pod bezpośrednią władzą wielkich mistrzów krzyżackich jako lenników królów polskich). Być może były to dobra dziedziczne jego żony – siostry Haugwicza. Krzysztof pisał się z nich już w 1471 r.⁵⁷ Za prawdopodobne należy zatem uznać, że był on jednym ze szlacheckich przybyszów z Polski (o czym wyraziście świadczy jego polski herb), którzy osiadli na terenie Prus po ich inkorporacji (1454) i weszli w związki rodzinne z pruskimi rodzinami szlacheckimi. Łodygowo znajdowało się w dyspozycji Krzysztofa do 1485 r., kiedy sprzedał tę posiadłość Ottonowi Szumiłowskiemu⁵⁸. Ze starostwem malborskim był związany jeszcze w 1489 r., kiedy to znajdował się w służbie zarządzającego nim Zbigniewa Oleśnickiego⁵⁹.

Przedstawione wyżej fakty zdają się zatem wskazywać, że skarbnik (podskarbi malborski) i burgrabia nieszawski Krzysztof mógł być przedstawicielem rodziny Działyńskich. Posługiwał się on bowiem herbem Ogon, takim samym jak oni. Był również związany ze starostą malborskim i nieszawskim Janem Kościeleckim z Kościelca, będącym rodzonym bratankiem protoplasty Działyńskich – podkomorzego Piotra – jako syn wojewody inowrocławskiego Janusza ze Skępego i Kościelca⁶⁰. Starosta Jan mógł wspierać karierę swego agnata, zatrudniając go jako urzędnika w zarządzanych przezeń starostwach. Z ustaleń Karola Górskiego wiadomo, że Jan i jego synowie ściągali do Prus polską szlachtę z Kujaw i ziemi dobrzyńskiej i zatrudniali ją w aparacie zarządu starostwa malborskiego⁶¹.

⁵⁵ W. Kętrzyński, *O ludności polskiej...*, s. 172.

⁵⁶ Wiedział to już W. Kętrzyński (*O ludności polskiej...*, s. 189), zasygnalizowano to również w *Katalogu...*, nr 220. Z pieczęci dobrze się zachował fragment z tarczą herbową oraz klejnotem w kanonicznej wersji: dwie ręce z rozpostartymi dłońmi wychodzące z hełmu, zob. J. Szymański, *Herbarz średniowiecznego rycerstwa polskiego*, Warszawa 1993, s. 204, 295.

⁵⁷ AP w Gdańsku, 300D51.7.

⁵⁸ W. Kętrzyński, *O ludności polskiej...*, s. 189.

⁵⁹ ASPK, t. 2, s. 7 („Cristoff von Czeylen”).

⁶⁰ Zob. S. Szybkowski, *Kujawska...*, s. 559.

⁶¹ K. Górski, *Starostowie malborscy...*, s. 30, 31 (Dobrzyńnianin – Piotr z Rembieszki, Kujawianin – Piotr Zagajewski).

Przeciwko uznaniu Krzysztofa za Działyńskiego przemawia jedna, ale za to bardzo istotna przesłanka. Jego przydomek posesjonatywny pisarze polskiej kancelarii królewskiej oddali bowiem w 1476 r. jako „de Czelyn” i „de Czelen”. Działyńia, eponimicznej posiadłości Działyńskich, w ten sposób natomiast nigdy w kancelariach polskich nie zapisywano⁶². Najpewniej zatem przydomek posesjonatywny skarbnika (podskarbiego) malborskiego i burgrabiego malborskiego urobiono od innej miejscowości. Jako bardzo prawdopodobne miejsce jego pochodzenia identyfikujemy wieś Celiny w ziemi dobrzyńskiej (powiat lipnowski, pod Bobrownikami). W drugiej połowie XVI w. była to wprawdzie królewszczyna należąca do starostwa bobrownickiego⁶³, jednak przekazy źródłowe z pierwszej połowy XV w. wyraźnie wskazują, że występowali tam szlacheccy posiadacze lub przynajmniej długoletni tenentariusze tej wsi. W latach 1433–1434 w źródłach dotyczących jeńców z ziemi dobrzyńskiej, którzy dostali się do krzyżackiej niewoli podczas trwającego od 1431 r. konfliktu zbrojnego, dwukrotnie został wymieniony nieznan z imienia „Czelinsky” („Czelinszky”)⁶⁴. W 1450 r. właścicielem dwóch łanów w Witaszynie (powiat dobrzyński) był natomiast „nobilis Mathias Czelynsky”⁶⁵. Forma przydomków posesjonatywnych wymienionych dziedziców (tenentariuszy?) Celin w ziemi dobrzyńskiej wyraźnie wskazuje, że od tej wsi został urobiony przydomek posesjonatywny Krzysztofa z Łodygowa, zastosowany w 1476 r. w źródłach, które wyszły z polskiej kancelarii królewskiej.

Skarbnik (podskarbi) malborski i burgrabia nieszawski Krzysztof z Łodygowa był zatem najpewniej przedstawicielem szlacheckiej rodziny posiadaczy (tenentariuszy?) dobrzyńskiej wsi Celiny. Był też współrodowcem możnej rodziny Kościeleckich, która również wywodziła się z ziemi dobrzyńskiej⁶⁶. Młodego Krzysztofa, pochodzącego z szeregowej rodziny szlacheckiej, ściągnął do Prus zapewne starosta malborski Jan. Jako urzędnik jego aparatu starościńskiego nawiązał kontakty ze szlachtą pruską i wszedł w relacje rodzinne z rodziną Haugwiczów z ziemi chełmińskiej. Być może w wyniku małżeństwa z Haugwiczówną wszedł w posiadanie Łodygowa w dominium

⁶² Zob. wcześniejsze partie niniejszego tekstu oraz przyp. 23 i 39.

⁶³ Z. Guldon, *Mapy ziemi dobrzyńskiej w drugiej połowie XVI w.*, Toruń 1967, s. 38.

⁶⁴ RHD, Bd. 1/2, nr 6722, 6926.

⁶⁵ *Trzydzieści osiem nie drukowanych oryginałów pergaminowych Archiwum Diec. we Włocławku z pierwszej połowy XV wieku*, oprac. i wyd. S. Librowski, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne” 1988, t. 57, nr 38.

⁶⁶ J. Bieniak, *Elita ziemi dobrzyńskiej...*, s. 34–36.

pomezzańskim. Krzysztof zatem raczej się nie wywodził z rodziny Działyńskich – bardzo bliskich krewnych Kościeleckich, o stosunkowo wysokim statusie w elicie szlacheckiej nie tylko ziemi dobrzyńskiej, ale również ziem środkowopolskich jako całości⁶⁷.

*

Dorobek badawczy dotyczący genealogii i prozopografii Działyńskich zaprezentowany w niniejszym przyczynku pozwolił na jednoznaczne zidentyfikowanie ich protoplasty oraz umieszczenie ich w konkretnym kontekście powiązań rodzinnych szlacheckiej elity ziem środkowopolskich – jako bliskich agnacyjnych krewnych Kościeleckich, Kucieńskich, Radzikowskich i Kuczborskich – innych wybitnych rodzin elitarnych tego terytorium. Niektóre szczegółowe ustalenia badaczy tematu w konfrontacji ze źródłami oraz ich wnikliwszą analizą udało się jednak zweryfikować i uściślić (kwestia rzekomej żony podkomorzego Piotra z Działyńskich, pochodzenie małżonki kasztelana słońskiego Jana Działyńskiego z Woli i Żalego). Nasza analiza pozwoliła również na korektę dotyczącą genealogii zmarłego w 1491 r. Mikołaja Działyńskiego, pierwszego przedstawiciela rodziny, który postąpił na urząd wojewody i był przodkiem jej głównej linii, która zachowała wybitną pozycję w elicie szlacheckiej ziem środkowopolskich i Prus Królewskich również w epoce nowożytnej. Nie był on najpewniej synem podkomorzego dobrzyńskiego Piotra (zm. około 1441–1444), ale jego wnukiem. Jako ojca wojewody Mikołaja identyfikujemy notowanego tylko raz w źródłach (1442) Mikołaja z Działyńskich, którego wystąpienie o 22 lata poprzedzało pierwszą źródłową wzmiankę o działalności syna⁶⁸. Do rodziny Działyńskich nie należał także, co sugerowano dawniej, skarbnik (podskarbi) malborski Krzysztof z Łodygowa h. Ogon, który wywodził się prawdopodobnie z szeregowej rodziny szlacheckiej posiadaczy (tenentariuszy?) wsi Celiny w ziemi dobrzyńskiej.

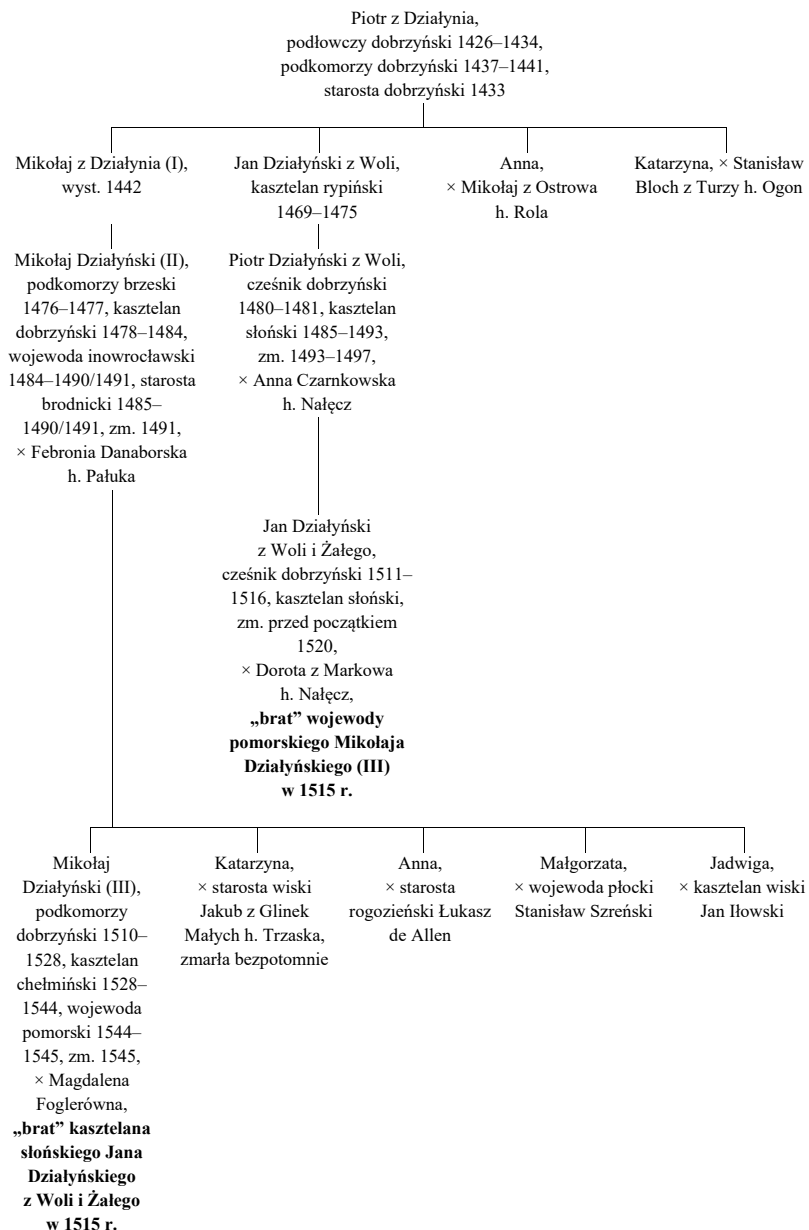
---

⁶⁷ Bez szerszego dowodzenia stwierdzenie to zawarłem już w komentarzu do *Katalogu...*, nr 220, przyp. 2.

⁶⁸ Zob. tablica genealogiczna.

Tablica genealogiczna. Działyńscy h. Ogon – pierwsze pokolenia

Abstract

The genealogy of the first generations of the Działyński family

In this paper, the author succeeded in correcting specific assertions of particular researchers of the genealogy of the first generations of the Działyński family of the Ogon coat of arms, which in the late Middle Ages became one of the magnate families and maintained its high position in the modern times as well (i.a., the issue of the alleged wife of chamberlain Piotr of Działyń, the background of the wife of the Słońsk castellan Jan Działyński of Wola and Żałe). The most significant achievement, however, was the correction regarding the genealogy of Mikołaj Działyński, who died in 1491 – the first representative of the family who became a provincial governor and was the forefather of its main line. According to the conducted research, he was most likely not the son of the family's progenitor, the Dobrzyń chamberlain Piotr (died in 1441–1441), but his grandson, as the father of the provincial governor Mikołaj we identify Mikołaj of Działyń, noted in source texts only once (1442), 22 years before his son's activity was first recorded in any documents. The Marienburg treasurer (*podskarbi*) Krzysztof, who also used the Ogon coat of arms, was not, however, as was suggested before, part of the Działyński family; he probably came from an average noble family of the owners (*tenutarius?*) of the Celina village in the Dobrzyń land.